

Alex Snellman

Kolonialismi-keskustelun häivytetyt ristiriidat ja liberaalidemokratian tulevaisuus

Viiime aikoina Suomessa on virinnyt kiinnostava keskustelu kolonialismista ja useista siihen läheisesti liittyvistä käsitteistä. Kirjoitin *Historiallisessa Aikakauskirjassa* (4/2018)¹ käsitteellisestä tarkkuudesta kolonialismia ja vähemmistöjä tarkasteltaessa, ja aihepiirin keskustelu onkin ilahduttavasti siirtynyt tuolloin ilmestyneestä hieman epämääräisestä raportista² varsinaisen tutkimuksen puolelle Janne Lahden ja Rinna Kullaan toimittamassa *Historiallisen Aikakauskirjan* teemanumerossa *Kolonialismi ja Suomi* (4/2020). Kiinnostava ja käsitteellisesti ansiokas joukko artikkeleita esittää kolonialismin yllättävänkin laaja-alaisena ja monitahoisena ilmiönä. Suomen historian kannalta saamelaisten kohtelu ja asema ovat eittämättä kolonialismiteeman ytimessä. Kiinnitin kuitenkin huomiota Leila Koivusen ja Anna Rastan tutkimuskatsaukseen, joka suhtautuu täysin neutraalisti myös tiedemaailman dekolonisaatioon, vaikka sillä voi olla myös ongelmallisia piirteitä,³ mistä lisää jäljempänä. He toteavat, että "[d]ekolonisointipyrkimykset ovatkin, samoin kuin esimerkiksi feministinen liike, hälventäneet identiteettioliittisten ja akateemisten diskurssien, aktivismin ja tieteentekemisen välistä rajaa."⁴

Aarne Mattila jatkoi keskustelua *Historiallisen Aikakauskirjan* seuraavassa numerossa (1/2021).⁵ Hän huomautti aivan oikein, että laajaa kolonialismi-näkökulmaa systemaattisesti sovellettaessa esimerkiksi suomalaisten ja saamelaisten epäsymmetrisen valtasuhteen ohella olisi mahdollista tarkastella myös Ruotsin valtakunnan ruotsinkielisen enemmistön ja suomenkielisen vähemmistön epäsymmetristä valtasuhdetta ja sen myöhempiä jälkivaikutuksia – riippumatta siitä, ettei valtakunta kohdellut näiden kieliryhmien asuma-alueita epätasa-arvoisesti. Toinen asia sitten on, halutaanko tämä vanhaan kansalliseen historiantutkimukseen paljon vaikuttanut, kieliriidoissa uuvuttavuuteen asti toistettu näkökulma jälleen nostaa esiin.

Teemanumeron painopiste oli vielä pitkälti perinteisessä merentakaisessa kolonialismissa, mutta sen toimittajat ovat sittemmin pyrkineet painottamaan meille tyypillisempää Venäjän kaltaiseen mannerimperiumiin liittyvää tematiikkaa Suomen Historiallisen Seuran blogissa. He toteavat muun muassa: "Historiakeskustelumme keskittyy harvemmin siihen osaan historiasta Venäjän keisarinvallan aikana, jolloin Suomi kuului autonomisena mutta dynaamisena, monikieli-

1. Alex Snellman, Hyvä tarkoitus, epämääräiset käsitteet. Tarkkuutta kolonialismin ja vähemmistöjen tutkimukseen. *Historiallinen Aikakauskirja* 4 (2018), 479–480, <https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/historiallinen-aikakauskirja-4-2018-tee-manauusi-sotahistoria/> (29.8.2021).
2. Emma Hakala, Iina Hakola & Jenni Laakso (toim.) *Kenen historia? Raportti monipuolisen historiantutkimuksen, -opetuksen ja vuoropuhelun tilasta ja haasteista Suomessa*. HWB Report 3, 10/2018, <https://historianswithoutborders.fi/kenen-historia/> (29.8.2021).
3. Esim. Annette Volting, Britannian humanistit paineen alla. *Agricolan tietosanomat* 6.8.2021, <https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/britannian-humanistit-paineen-alla/> (29.8.2021).
4. Leila Koivunen & Anna Rastas, Suomalaisen historiantutkimuksen uusi käänne? Kolonialismikeskustelujen kotouttaminen Suomea koskevaan tutkimukseen. *Historiallinen Aikakauskirja* 4 (2020), 433.
5. Aarne Mattila, Kolonialismi ja Suomi. *Historiallinen Aikakauskirja* 1 (2021), 113–114, <https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/historiallinen-aikakauskirja-1-2021-tanssimusiikin-kansallistuminen-ita-karjalaisten-pakolaisuus-menneisyyden-sukupuoisuus-tautien-historiaa-saamelaisuus/> (29.8.2021).

senä ja monikulttuurisena rajaseutuna Venäjän vallan piiriin ja jolloin niin Helsinki kuin Pietari hyötyivät tästä siteestä puolin ja toisin.”⁶

Dekolonisaatioaktiivismin lieveilmiöt

Kiinnostavaa on kuitenkin, ettei samaan Suomen Historiallisen Seuran blogisarjaan hyväksytty Ari Helon katsausta ”Yhdysvaltain patsaat, moniarvoisuus ja historia”, joka on sittemmin julkaistu *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä.⁷ Helon kirjoituksen sävy on kieltämättä hyvin poleeminen, enkä jaa hänen kaikkia näkemyksiään, mutta kirjoitus tuo keskusteluun moniäänisyyttä. Se osoittaa, että neutraalin tiedejulkaisukielen ulkopuolella aihepiiri on kaikkea muuta kuin helppo ja ristiriidaton, ja se on varsinkin hänen omalla alallaan Yhdysvalloissa kärjistynyt ja toimii kulttuurisodan polttoaineena. Kulttuurisotakäsitteen popularisoanut sosiologi on äskettäin varoittanut, että tämä ”sota” on nykyään entistä ankarampi ja uhkaa Yhdysvalloissa jo demokratiaa.⁸ Useille puolueille ympäri maailmaa kolonialismi-keskustelun aihepiiri näyttää toimivan voimallisena poliittisen aktiivisuuden ja agitoinnin välineenä, kuten uutismediaa seuraamalla on helppo havaita.

Helon reipas teksti muodostaa voimakkaan kontrastin edellä mainitun teemanumeron tutkimuskatsauksen ristiriidattomalle yksiäänisyydelle dekolonisaatioaktiivismin kohdalla. Se tuo

näkyviin aktivismin ongelmallisia puolia. Moniäänisen keskustelun vaarantuminen on herättänyt huolta Yhdysvalloissa. Sitä on puolustettu muun muassa kuuluisassa avoimessa kirjeessä *Harper's Magazinessa*. Allekirjoittajien joukossa ovat muiden muassa Anne Applebaum, Margaret Atwood, Noam Chomsky, Francis Fukuyama, Garry Kasparov, Salman Rushdie ja Gloria Steinem. He toteavat muun ohella:

Tiedon ja ideoiden vapaa vaihto, liberaalin yhteiskunnan elinehto, on jatkuvasti muuttumassa rajoitetummaksi. Vaikkakin olemme tottuneet odottamaan tätä radikaalioikeistolta, sensuurimieliä on myös leviämässä laajemmin kulttuurissamme: eriävien mielipiteiden suvaitsemattomuus, ajankohtainen julkisen häpäisemisen ja boikotoinnin aalto ja taipumus ratkaista monimutkaiset poliittiset kysymykset sokaisevalla moraalilla varmuudella.⁹

Kirjettä on puolestaan arvosteltu *ad hominem*-argumentoiden, että se edustaa etuoikeutettujen ääntä, ja pyritty lisäksi osoittamaan, ettei sen kuvaama ilmiö ole todellinen tai että se on ainakin vahvasti liioiteltu.¹⁰ Uusia moniäänisyyden ja jopa akateemisen vapauden kaventamisyhtymisiä näyttää kuitenkin angloamerikkalaisessa maailmassa ilmaantuneen tuonkin jälkeen.¹¹ Niiden osuvin nimitys lienee illiberalismi.¹²

6. Rinna Kullaa ja Janne Lahti, Itsensä tunnistaminen eli siirtomaavallan ominaisuudet pohjoisessa. *Suomen Historiallisen Seuran blogisarja* 21.4.2021, <http://www.histseura.fi/blogisarja-itsensa-tunnistaminen-eli-siirtomaavallan-ominaisuudet-pohjoisessa-rinna-kullaa-ja-janne-lahti/> (29.8.2021).

7. Ari Helo, Yhdysvaltain patsaat, moniarvoisuus ja historia. *Tieteessä tapahtuu* 39:2 (2021), <https://journal.fi/tt/article/view/107633> (29.8.2021). Helo julkaisi tiedon, ettei tekstiä hyväksytty blogisarjaan Historians in Helsinki -Facebook-ryhmässä 16.4.2021, ja asia mainitaan myös tekstin ensimmäisessä viitteessä. Ks. myös Ari Helo, Woke-nyrjähdysistä historiallisessa ajattelussa. *Agricolan tietosanomat* 23.4.2021, <https://agricolaverkko.fi/tietosanomat/woke-nyrjahdyksia-historiallisessa-ajattelussa/> (29.8.2021) ja sen linkit.

8. Zack Stanton, How the ‘Culture War’ Could Break Democracy. *Politico* 20.5.2021, <https://www.politico.com/news/magazine/2021/05/20/culture-war-politics-2021-democracy-analysis-489900> (29.8.2021).

9. “The free exchange of information and ideas, the lifeblood of a liberal society, is daily becoming more constricted. While we have come to expect this on the radical right, censoriousness is also spreading more widely in our culture: an intolerance of opposing views, a vogue for public shaming and ostracism, and the tendency to dissolve complex policy issues in a blinding moral certainty.” Elliot Ackerman et al., A Letter on Justice and Open Debate. *Harper's Magazine* 7.7.2020, <https://harpers.org/a-letter-on-justice-and-open-debate/> (29.8.2021). Liki samaan aikaan julkaistiin samaa teemaa käsittelevä Conor Friedersdorfin artikkeli The Perils of ‘With Us or Against Us’ A healthy deliberative process needs to make room for dissent. *The Atlantic* 9.7.2020, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/07/perils-us-or-against-us/613981/> (29.8.2021).

10. Brooke Binkowski et al., A More Specific Letter on Justice and Open Debate. *The Objective* 10.7.2020 <https://www.objectivejournalism.org/p/a-more-specific-letter-on-justice> (29.8.2021). Sarah Manavis, ‘Cancel culture’ does not exist. *New Statesman* 16.7.2020, <https://www.newstatesman.com/science-tech/2020/07/cancel-culture-does-not-exist> (29.8.2021).

11. Esim. Kenan Malik, Both left and right practise ‘cancel culture’. Both should stop. *The Guardian* 23.5.2021, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/may/23/both-left-and-right-practise-cancel-culture-both-should-stop> (29.8.2021). Tarkoitin tässä angloamerikkalaisella maailmalla Britanniaa, englanninkielistä Pohjois-Amerikkaa ja niiden mediakeskustelua.

Entä Suomi?

Onko tällä kaikella merkitystä suomalaiselle moniääniselle keskustelulle ja akateemiselle vapaudelle? Tapamme seurata ja jälkijunassa jäljitellä angloamerikkalaisen maailman keskustelija (tässäkin kirjoituksessa!) antaa aiheen huoleen, että näin saattaa olla. Alustavia merkkejä on havaittavissa myös Suomessa, ainakin Ilja Lehtisen perusteellisesta ja filosofisesti kurinalaisesta blogikirjoituksesta päätellen.¹³ On mahdollista, että kulttuurisodan vastainasettelut kärjistyvät meilläkin, mikäli moniäänisyys vaikenee ja välittävät näkökulmat jäävät puuttumaan. Yhdysvaltoihin verrattuna ylilyönneiltä suojaa Suomessa toki se, että meillä on vahva irtisanomissuoja, josta tosin ei ole mitään apua laajalle apurahatutkijoiden ja akateemisten freelancereiden joukolla. Yhdysvalloista poiketen meillä on myös vihapuhelainsäädäntö, joten valtio rajoittaa – epäiltyjen oikeusturvan huomioiden – mielipiteen vapautta jälkikäteen, mikä tekee yhdysvaltalaistyyppisen aktivismin vähemmän tarpeelliseksi. Silti kolonialismissa nähdään myös Suomessa ilmeisesti jotain niin räjähdysheikkää tai erikoista, että se on johtanut jopa keskustelua karnevalisoivan valemiekipidekirjoituksen syöttämiseen *Helsingin Sanomiin*.¹⁴ Jotain on siis liikkeellä.

Mikä tekee kolonialismista näin räjähdysheikkää? Kysymys lienee syyllisyyden pelosta ja syyllistämisen olettamisesta mutta toisinaan kenties myös oletuksesta, että ideologinen oikeaoppisuus tai hyvät tarkoitukset saattaisivat pahimmillaan korvata älyllisen rehellisyyden. Se voi johtaa epäoikeutetuksi ja yliyleistäväksi koetun ”vääräyksien osoittelun” torjuntaan.

Dekolonisaatioaktivismin ja sen lähi-ilmiöiden tiedemaailmalle mahdollisesti aiheuttamia ongelmia lähestytään yleensä tarkastelemalla yksittäistapauksia, joita osa viestimistä myös selvästi paisuttelee ja selostaa epätarkasti. Asiaa on nähdäkseni kuitenkin paljon oleellisempaa

tarkastella yksittäistapauksien sijasta periaatteelliselta kannalta. Onko sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vaatimuksia ajettava tai ehkä suomalaisittain lyhyesti sanottuna *ihmisoikeustyötä* tehtävä perinteisen liberaalin yhteiskunnan arvojen mukaisesti vai vaaditaanko myös illiberaaleja keinoja, kuten akateemisen vapauden rajoittamista, vaikkapa sanojen julistamista *tabuksi* jopa akateemisissa yhteyksissä.¹⁵ Tässä on arvojärjestelmien ja kenties myös sukupolvien ristiriita, jota pitäisi tarkastella syvemmin, eikä pyrkiä ohittamaan vakavaa keskustelua erilaisin strategioin, kuten keskustelijoiden epäsymmetriseen valtasemaan vetoamalla tai ilmiön yksittäistapauksiksi kuittaamalla. Kyse on vanhasta kysymyksestä, pyhittääkö hyvä päämäärä ongelmalliset keinot. Mitkä ovat pelin säännöt?

Myös yhteiskunnallisia epäkohtia korjaaville tahoille pitää voida asettaa vaatimuksia. Niitä on mielestäni ainakin kaksi: jokainen eettisesti kestävä yhteiskunnallinen liike pystyy itsekritiikkiin ja jokainen eettisesti kestävä yhteiskunnallinen liike varoo ilmaisuvapauden tukahduttamista.

Kolonialismi-keskustelu liberaalidemokratian heikentämisen välikappaleena

Kun puhutaan kulttuurisodasta ja keinoista, joita nähdäkseni voi luonnehtia illiberaaleiksi, viime kädessä puhutaan myös liberaalidemokratian tulevaisuudesta. Kulttuurisota heikentää yhteiskuntaa ja tekee sen alttiiksi demokraattisen järjestelmän rapautumiselle. Se on tietoista vastakkainasettelua, johon valitettavasti myös tämän kolonialismikeskustelun ja sen lähi-ilmiöiden aihepiiristä poimitaan aineksia – täysin sen osanottajien tahdosta riippumatta.

Liberaalidemokratia on sortunut Venäjällä, se on henkitoreissaan Unkarissa ja se horjuu vakavasti Yhdysvalloissa. Liberaalidemokratia peräntyy kaikkialla maailmassa, ja sen vastaiset voimat käyttävät kaikkia käsiinsä saamiaan

12. Michelle Goldberg, Do Progressives Have a Free Speech Problem? *The New York Times* 17.7.2020, <https://www.nytimes.com/2020/07/17/opinion/sunday/harpers-letter-free-speech.html> (29.8.2021).

13. Ilja Lehtinen, Muutamia kysymyksiä antirasistisista strategioista. *Medium* 20.12.2020, <https://iljalehtinen.medium.com/muutamia-kysymyksi%C3%A4-antirasistisista-strategioista-74aef7286012> (29.8.2021). Ks. myös Daniel Bergner, 'White Fragility' Is Everywhere. But Does Antiracism Training Work? *The New York Times Magazine* 15.7.2020, <https://www.nytimes.com/2020/07/15/magazine/white-fragility-robin-diangelo.html> (29.8.2021).

14. Juha-Pekka Tikka, Helsingin Sanomia huijattiin: "Artistin" kirjoitus läpi väärällä nimellä. *Verkko uutiset* 25.7.2021, <https://www.verkkouutiset.fi/helsingin-sanomia-huijattiin-artistin-kirjoitus-lapi-vaaralla-nimella/> (29.8.2021).

15. Ks. esim. Johan Ehrstedt, Rättvisande för vem? Om det spända förhållandet mellan nutida värderingar och förflutenhetens värnader. *Historikerbloggen* 8.4.2021, <https://blogs.abo.fi/historia/2021/04/08/rattvisande-for-vem-om-det-spanda-forhallandet-mellan-nutida-varderingar-och-forflutenhetens-valnader/> (29.8.2021).

aseita horjutustyössä.¹⁶ Yhtenä välineenä on tässä puheena oleva keskustelu, joka kelpaa kulttuurisodan polttoaineeksi. Siksi on syytä todella vakavasti pohtia, millä tavoin aihepiirin parissa tehtävä ihmisoikeustyö ja historian kriittinen tarkastelu olisi järjestettävä, jotta se ei samalla edesauttaisi liberaalidemokratian murentamista. On muistettava, että ihmisoikeustyö ja historian kriittinen tarkastelu ovat ylipäätään mahdollisia vain liberaalidemokratian oloissa, eivät sen ulkopuolella. Liberaalidemokratian suojelun täytyy siten olla ensisijainen tavoite.

Tarkoittaako tämä, että ihmisoikeustyöstä ja kriittisistä historiallisista näkökulmista tulisi luopua liberaalidemokratian suojelemiseksi sitä horjuttavilta voimilta? Ei toki, mutta niissä olisi hyvä eräissä tapauksissa olla tarkempi ja itse-kriittisempi. Punnitulla puheella antaa vähemmän aineksia vastakkainasettelujen rakentamiselle. Hienovaraisempi käsitelmääritys tekee tästä ihmisoikeustyöstä niin ristiriidatonta, että se soveltuu vain vaivoin poliittisten jakolinjojen rakentamiseen ja tuntuu samalla intellektuaalisen perustellummalta.

Käsitteellinen varovaisuus estää keskustelun väärinkäytön

Voi esimerkiksi pohtia, missä ilmiöissä *kolonialismi* on mielekäs käsite ja missä ei. Milloin sen kantamat konnotaatiot merentakaisista kolonioista ja eriarvoisista etnisistä ryhmistä ovat sopivia, milloin *imperialismi* on kuvaavampi termi?¹⁷ Suomi oli Venäjän imperiumin rajamaa (imperialismi) mutta tuskin sentään siirtomaa (koloni-

alismi). Milloin valtaepäsymmetrioita kuvaavat käsitteet, kuten keskus-periferia tai emämaarakamaa, riittävät yksinään ilman eksplikoitua kolonialismiakin? Esimerkiksi Andreas Kappeler huomauttaa Venäjästä: ”Nimitysten kolonialismi ja imperialismi toistuva ja massamittainen käyttö Venäjään ja Neuvostoliittoon viitattaessa, erityisesti amerikkalaisten tutkijoiden toimesta, peittää paljon enemmän kuin se selittää.”¹⁸ Saattaa myös olla oleellista tutkia vähemmistöjä niiden omilla ehdoilla, joihin kolonialismi ei aina välttämättä luontevasti kuulu.

Tunnetusti on myös hyvä varoa niinkin leimaavan käsitteen kuin *rasismin* omatoimista laajentamista sellaisiin ilmiöihin, joihin se ei sovellu.¹⁹ Sen epämääräinen käyttö on ainakin Yhdysvalloissa ollut poikkeuksellisen otollista kulttuurisodan polttoainetta eikä siten ole omiaan vähentämään vastakkainasettelua. Esimerkiksi *ksenofobia* on usein uskontopohjaisen syrjinnän kohdalla osuvampi nimitys. Suomalaisen tiedemaailman olisi myös hyvä kieltäytyä tähän kuten muihinkin ongelmallisiin aihepiireihin liittyvien sanojen määrittelystä *tabu*-luonteisiksi.

Lienee myös syytä torjua yhdysvaltalaisen rotupuheen tuominen Eurooppaan, mikä tuskin on tiedemaailman ongelma, mutta saattaa laajemmassa yhteiskunnallisessa keskustelussa olla vaarana amerikkalaisten mallien seuraamisen vuoksi. Vuosikymmeniä olemme korostaneet *rotu*-käsitteen epätieteellisyyttä. Ilmenevä syrjintä liittyy *ihonväriin* ja *etnisyyteen*, ei (olematomaan) rotuun. Jos tämä syrjintä taas ilmenee sellaisina pieninä kommentteina, joiden takana

16. Ks. esim. Mark Galeotti, The Great Turn in Putin's Post-Post-Modern Authoritarianism. *The Moscow Times* 1.5.2021, <https://www.themoscowtimes.com/2021/05/01/the-great-turn-in-putins-post-post-modern-authoritarianism-a73802> (29.8.2021); Andrei Kolesnikov, Are the Protest Movements Dead in Russia and Belarus? *The Moscow Times* 27.7.2021, <https://www.themoscowtimes.com/2021/07/27/are-the-protest-movements-dead-in-russia-and-belarus-a74623> (29.8.2021); Zack Beauchamp, It happened there: how democracy died in Hungary. *Vox* 13.9.2018, <https://www.vox.com/policy-and-politics/2018/9/13/17823488/hungary-democracy-authoritarianism-trump> (29.8.2021); Sean Illing, The case for optimism about American democracy. *Vox* 26.7.2021, <https://www.vox.com/vox-conversations-podcast/22586955/vox-conversations-fareed-zakaria-the-state-of-global-democracy> (29.8.2021); Zselyke Csaky: *The Antidemocratic Turn*. Freedom House 2021, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2021/antidemocratic-turn> (29.8.2021); *Democracy Index 2020*. The Economist Intelligence Unit, 2020. <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/> (29.8.2021).

17. Ks. esim. Pertti Luntinen, *F. A. Seyn. A Political Biography of a Tsarist Imperialist as Administrator of Finland*. SHS 1985.

18. ”The frequent and wholesale use of the terms colonialism and imperialism when referring to Russia and the Soviet Union, especially by American scholars, conceals far more than it explains.” Andreas Kappeler, *The Russian Empire: A Multi-Ethnic History*. Routledge, [2001] 2014, 7.

19. Ks. käsitteellisen tarkkuuden tärkeydestä Jani Sinokki, Rasismi ja käsiteneihilismi. *Ajatus* 74:1 (2017), 173–204, <https://journal.fi/ajatus/article/view/74483> (29.8.2021). Hänen käsitteanalyysinsä on muuten erittäin vakuuttava, mutta ”etnisyyden” rotusyrjinnän kriteerinä (s. 195) vaatisi lisähuomiota: voidaanko siitä todella johtaa rotusyrjinnän muodoiksi myös uskontoon ja kieleen perustuva syrjintä? Sinokin muotoilu ”voidaan nähdä kattavan alaansa myös kulttuuriset seikat, kuten” vaatisi laajempaa perustelua.

ei ole aggressiivista intentiota, niin sen kutsuminen *mikroaggressioksi*²⁰ on epätarkkaa, kontra-produktiivista ja vastakkainasetteluja kärjistävää. Eikö kyse ole pikemminkin tahallisuudesta tai tahattomasta *toiseuttamisesta*?

On myös vakavasti harkittava, onko *kulttuurinen omiminen*, *appropriatio*, lainkaan onnistunut käsite.²¹ Pohjana on latinan sana ”omaisuus” (*proprietas*). Onko kulttuurille syytä luoda omistusoikeuksia, suorastaan uusliberalistisesti kauppatavaraistaa se, kommodifioida? Samalla luodaan tai vahvistetaan kulttuuriryhmien rajoja ja luodaan vastakkainasetteluja ja omistusriitoja. Omistusoikeuden suoja on toki länsimaissa vahva, mikä selittää mallin ulottamisen kulttuurin alalle – omistusoikeudesta on haettu turvaa – mutta olisiko kulttuurin syytä antaa kuitenkin virrata vapaana (mihin avoimen tieteen ja avoimien kulttuuriaineistojen kohdalla toisaalta kiivaasti pyritään) ja käsitteellistä tarvittaessa alkuperäiskansojen kulttuuripiirteiden suojaamista vaikkapa *kulttuurisena kunnioittamisena*.

Olisi ehkä jopa käytettävä varoen sanaa *monikulttuurisuus*, koska sillä voidaan muun ohella tarkoittaa ongelmalliseksi koettua maahanmuuttajapolitiikan muotoa, jota Suomessa ei ole koskaan sovellettu.²² Käsitteen monitulkintaisuutta on kuitenkin toistuvasti ja tietoisesti käytetty poliittisena aseena: käsitteen käyttäjien on vihjailtu tavoittelevan rinnakkais yhteiskuntien Suomea. Antaisiko *kulttuurisen moninaisuuden* (*diversity*) käsite vähemmän aineksia vastakkainasettelujen rakentajille?

Nationalismi puolestaan on hyvin laaja ja moni-ilmeinen ilmiö, joka ei selvästikään ole kokonaan paha (*Kalevala*, kultakauden taide),

toisin kuin yhdysvaltalainen arkikeskustelu tai toisinaan esimerkiksi vanhempi itäeurooppalainen tieteellinen keskustelu antaisivat aiheen olettaa. Kansakunta-aate inklusiivisessa muodossaan (vs. eksklusiivinen etnonationalismi) on ilmiselvästi ollut Suomelle suotuisa, ja voidaan hyvin puhua liberaalista nationalismista.²³ Hyvä patriotismi ja paha nationalismi on napakka iskulauseena, mutta Suomen kansakuntaa ei 1800-luvulla rakennettu ensi sijassa perustuslakipatriotismiin vaan kansakunta-aatteen, nationalismiin varaan. Afganistanissa kansakunnan rakentamisen sanotaan epäonnistuneen. Suomessa se onnistui. On vaikea ajatella, että kansakunta-aate, jonka pohjalle (toistuvien kansainvälisten arvioiden mukaan) maailman parhaisiin kuuluva maa on rakennettu, olisi puhtaasti ongelmallinen – riippumatta siitä, kuinka kammottavasti saman ilmiön joitakin muotoja on käytetty. Nationalismin inklusiivisessa muodossa kaikilla on periaatteessa mahdollisuus kansakunnan jäsenyyteen, tulla uusiksi suomalaisiksi. Huolellisesti käytettynä ei tästäkään käsitteestä ole siten vastakkainasettelun välineeksi.

Lopulta ei vaadita kuin hieman harkintakykyä ja tarkkuutta, niin voimme edistää samaan aikaan sekä liberaalidemokratiaa että ihmisoikeustyötä ja historian kriittistä tarkastelua. Toivottavasti siihen on valmiutta?

FT Alex Snellman on vapaa historiantutkija.
Sähköposti: alex.snellman@outlook.com.

20. Mikroaggressiot. Yhdenvertaisuusvaltuutettu, <https://syrrjinta.fi/rasismi> (29.8.2021); Saija Nironen, Viattoman kuuloinen kysymys kotimaasta oli jälleen yksi näkymätön isku. *Yle Uutiset* 16.3.2021, <https://yle.fi/uutiset/3-11837352> (29.8.2021).

21. Ks. esim. Kenan Malik, Who polices the cultural appropriation gatekeepers?. *The Guardian* 14.4.2019, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/apr/14/who-polices-cultural-appropriation-gatekeepers> (29.8.2021); Kenan Malik, Kenan Malik on cultural appropriation. *ArtReview* 1.12.2017, <https://artreview.com/ar-december-2017-feature-cultural-appropriation-kenan-malik/> (29.8.2021).

22. Pasi Saukkonen, *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. WSOY, 2007. Tarkkaan ottaen maahanmuuttajapolitiikan muodon nimitys on *multikulturalismi* eikä monikulttuurisuus, mutta käytännössä näin samankaltaisten termien eroa ei ole keskustelussa pystytty ylläpitämään.

23. Gina Gustavsson & David Miller (toim.), *Liberal Nationalism and Its Critics*. Oxford University Press 2020.